

dr hab. Sławomir Patyra, prof. nadzw.
Katedra Prawa Konstytucyjnego
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Recenzja

**osiągnięć naukowych oraz aktywności naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej
doktora Jacka Zaleśnego.**

1. Uwagi wstępne.

Wykonując decyzję Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 2 lutego 2016r. (Nr BCK – I – L – 9149/15) przedkładam recenzję dotyczącą osiągnięć naukowych Pana Doktora Jacka Zaleśnego, w tym zgłoszonego przezeń osiągnięcia naukowego w postaci monografii pt. *Duma Państwowa a Rząd w Federacji Rosyjskiej. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2015, ss. 476, pozostałego dorobku naukowego oraz aktywności organizacyjnej i dydaktycznej.

Recenzja niniejsza opiera się na kryteriach określonych w ustawie z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.), jak również na regulacjach zawartych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165), a także rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. poz. 1842).

Zgodnie z art.16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.), do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną. Szczegółowe kryteria oceny

osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitacyjnego określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Zgodnie z jego treścią, ocena obejmuje osiągnięcia naukowo – badawcze (§ 3 i § 4), dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpracę międzynarodową (§ 5).

Pan Doktor Jacek Zaleśny odbył w latach 1994 – 1999 studia magisterskie w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na kierunku Politologia i Nauki Społeczne, kończąc je z wyróżnieniem. W latach 1997 – 1999 uczęszczał na seminarium magisterskie prowadzone przez prof. dr hab. Leszka Garlickiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę magisterską pt. *Partycypacja głowy państwa w ostatnich etapach procesu legislacyjnego* przygotował pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Tadeusza Mołdawy.

Od czwartego roku studiów Habilitant był asystentem – stażystą w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1999r. doktorantem w tym Instytucie. W 2004r. obronił z wyróżnieniem pracę doktorską pt. *Odpowiedzialność konstytucyjna w Polsce w okresie transformacji*, napisaną pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Tadeusza Mołdawy. W tym samym roku podjął pracę w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na stanowisku asystenta, a w roku następnym w charakterze adiunkta, które to stanowisko piastuje do dzisiaj.

Poza Uniwersytetem Warszawskim, Pan Doktor Jacek Zaleśny pracuje od 1999r. na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie.

Jako osiągnięcie naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej - prawo w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Habilitant przedstawił rozprawę pt. *Duma Państwowa a Rząd w Federacji Rosyjskiej. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2015, ss. 476.

2. Ocena rozprawy habilitacyjnej.

a. ocena ogólna.

Wybór tematu rozprawy należy ocenić pozytywnie, tym bardziej, że Autor podjął się niezwykle trudnego i ambitnego przedsięwzięcia. Problematyka dotycząca ustroju Federacji

Rosyjskiej nie jest obszarem zbyt często i dogłębnie badanym w polskiej nauce prawa konstytucyjnego, a jeśli nawet można by w tym zakresie odnotować istotne osiągnięcia naukowe, to odnoszą się one bądź do generalistów ustrojowych, bądź do kwestii związanych ze statusem ustrojowym prezydenta Federacji Rosyjskiej. Problematyka konstytucyjnego modelu stosunków pomiędzy rządem i parlamentem nie była dotąd tematem opracowań monograficznych. Co więcej, nie stała się również przedmiotem pogłębionych peregrynacji naukowych w doktrynie rosyjskiej, skoncentrowanej głównie na analizie miejsca i roli głowy państwa w systemie ustrojowym, ukształtowanym pod rządami Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 r. Z powyższych względów, monografia Pana Doktora Jacka Zaleśnego, obejmująca wieloaspektowe badania relacji pomiędzy Dumą Państwową i Rządem, uwzględniające zarówno przeszły, jak i aktualny stan normatywny, orzecznictwo sądu konstytucyjnego, poglądy doktryny, a także praktykę ustrojową w pełni zasługuje na miano monografii nowatorskiej. Nie uprzedzając zarówno uwag szczegółowych, ujętych w niniejszej recenzji, a tym bardziej sformułowanych w niej konkluzji, już na wstępie mogę z całym przekonaniem stwierdzić, że przedstawione przez Habilitanta osiągnięcie naukowe sytuuje Pana Doktora Jacka Zaleśnego w gronie czołowych badaczy problematyki ustroju Federacji Rosyjskiej, nie tylko w obrębie polskiej doktryny prawa konstytucyjnego, ale również w wymiarze międzynarodowym.

Przedmiotem rozprawy habilitacyjnej są prawnoustrojowe i polityczne związki pomiędzy rządem Federacji Rosyjskiej i Dumą Państwową, z wyłączeniem drugiej izby Zgromadzenia Federalnego, czyli Rady Federacji. Jak wskazuje Habilitant w autoreferacie, pominięcie to było zabiegiem świadomym, wynikającym z jej specyficznej roli ustrojowej, determinowanej federalną strukturą państwa. Odrębność tematyki Rady Federacji, jako platformy artykułowania interesów podmiotów Federacji, stanowi materiał na samodzielne studium, co trafnie podkreśla sam Habilitant. Z tego względu, w recenzowanej monografii Autor odniósł się jedynie do pewnych aspektów funkcjonowania izby drugiej, mających - w jego ocenie – znaczenie dla relacji zachodzących pomiędzy Dumą Państwową a Rządem (autoreferat, s. 16).

Cel pracy został jasno i precyzyjnie określony przez Habilitanta, zarówno w autoreferacie (s. 17), jak również we Wprowadzeniu do monografii (s. 11). Zamiarem Autora było kompleksowe ustalenie istoty, form i skutków wzajemnych oddziaływań organów Federacji Rosyjskiej, wymienionych w tytule rozprawy, jako instytucji typowych dla prawa parlamentarnego państw współczesnych, z uwzględnieniem specyfiki przypisanych im kompetencji ustrojowych, mechanizmów ich realizacji, a także częściowo – jak zaznacza sam

Autor (autoreferat, s. 17) – praktyki ich wykonywania. Ambicje badawcze Autora monografii nie ograniczyły się li tylko do konstatacji *de lege lata*, ale ukierunkowane zostały również na, cyt. „, rozpatrzenie głównych tendencji i możliwych perspektyw rozwoju w przyszłości relacji zachodzących między Dumą Państwową i Rządem jako kluczowych uczestników procesu decyzyjnego” (Wprowadzenie, s. 11).

Równie przekonująco jak w przypadku celu pracy, sformułowane zostały jej dwie, zasadnicze hipotezy badawcze. Odnosnie do relacji pomiędzy Dumą Państwową a Rządem, dotyczących wpływu Izby na jego działalność oraz możliwości skutecznego kontrolowania poczynąń tego organu, Habilitant przyjął założenie o ograniczonym oddziaływaniu Dumy na funkcjonowanie Rządu i jego polityczną egzystencję. Mimo relatywnie szerokiego wachlarza normatywnych środków kontrolowania Rządu i podmiotów wchodzących w jego skład, Duma nie dysponuje samodzielną kompetencją do egzekwowania ani parlamentarnej odpowiedzialności Rządu, ani konstytucyjnej odpowiedzialności jego członków, gdyż drugiej z wymienionych konstytucja Federacji Rosyjskiej nie przewiduje w ogóle (Wprowadzenie, s. 13). Dysponentem kompetencji w zakresie odpowiedzialności politycznej gabinetu, jak również kreatorem jego składu polityczno – personalnego *de iure*, a przede wszystkim *de facto* jest prezydent Federacji. Druga z hipotez ogniskuje się wokół szczególnie istotnej kwestii stosunków pomiędzy Dumą Państwową a Rządem w procesie ustawodawczym. W tym zakresie, Autor poddał weryfikacji założenie badawcze, zgodnie z którym wiodącym podmiotem w procedurze legislacyjnej jest Duma, a wyrażona przez nią wola ustawodawcza determinuje zachowania Rządu i jest dla niego prawnie wiążąca (Wprowadzenie, s. 13).

Realizacji wskazanych wyżej celów naukowych oraz weryfikacji hipotez, sformułowanych we Wprowadzeniu do monografii, podporządkowany został odpowiedni dobór metod badawczych. Powołując się na stwierdzenie samego Habilitanta, wyrażone w autoreferacie, w pracy zastosowano różne metody badawcze, właściwe dla analizy, syntezy, indukcji i dedukcji (s. 20). Lektura monografii nie pozostawia wątpliwości, że wiodącą metodą badawczą, wykorzystywaną przez Autora jest metoda formalno – dogmatyczna, określona przezeń jako „formalno – prawna”. Trafność ich zastosowania nie budzi zastrzeżeń. W rozważaniach Autora zdecydowanie dominuje analiza, co wynika przede wszystkim z pionierskiego charakteru podjętej w niej problematyki, zwłaszcza w odniesieniu do wykazania specyfiki stosunków ustrojowych, łączących Dumę Państwową i Rząd, zarówno w płaszczyźnie rozwiązań normatywnych, jak i w praktyce ustrojowej. Jedynie wnikliwa analiza szczegółowych konstrukcji prawnoustrojowych, przyjętych w konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz pozostałych aktach prawnych, której próżno jest szukać w dotychczasowej

literaturze przedmiotu, mogła stanowić dla Autora dostateczny punkt wyjścia dla weryfikacji przyjętych w pracy hipotez badawczych, a następnie do formułowania – w charakterze syntezy – ostatecznych konkluzji pracy. Dostrzegalne są w pracy także elementy metody opisowej, co również stanowi konsekwencję wyboru tematu pracy. Autor podjął wszak problematykę rozwiązań ustrojowo obcych, rzadko poruszaną w polskiej literaturze, a w sposób tak szczegółowy nie poruszaną wręcz nigdy. Musiał je przedstawić niejako *ab ovo*, by móc następnie poddać gruntownej interpretacji i ocenie. W pracy posiłkowo zastosowane zostały również metoda historyczna i – w niewielkim zakresie – metoda porównawcza. Pewien niedosyt budzi natomiast wykorzystanie w znikomym stopniu metody systemowej. Mimo braku wyraźnej deklaracji o jej wykorzystaniu ze strony samego Autora, pewne „ślady” jej stosowania widoczne są w poszczególnych rozdziałach pracy, jak również w Zakończeniu monografii. Habilitant w autoreferacie wyraźnie zaznaczył, że próba systemowego uplasowania rosyjskich rozwiązań ustrojowych w kontekście konstrukcji ustrojowych, cyt. „prymarnych dla współczesnych koncepcji podziału władzy, porównywanie ich z rozwiązaniami właściwymi dla modelowo wyodrębnionych form rządów i ich faktyczna aplikacja” nie są przedmiotem prowadzonych badań (autoreferat, s. 18). Niemniej jednak, zasadnym wydaje się pytanie, czy wykorzystanie metody systemowej w szerszym zakresie, niż ma to miejsce na łamach książki, nie ułatwiłoby Habilitantowi oceny rzeczywistego wymiaru stosunków pomiędzy Dumą i Rządem, a zwłaszcza uchwycenia i wyraźnego wyeksponowania *differentia specifica* rosyjskiego porządku ustrojowego, na którą przemożny wpływ wywiera nie tyle system powiązań pomiędzy parlamentem i rządem, co pozycja ustrojowa prezydenta Federacji Rosyjskiej. Tę samą uwagę odnieść można do deklaracji Autora o wyłącznie pomocniczym charakterze prowadzonych w pracy analiz praktyki ustrojowej (Wprowadzenie, s. 13). To właśnie praktyka ustrojowa jest swoistym „papierkiem lakmusowym” przyjmowanych w danym ustroju konstrukcji normatywnych, co stawia jej oddziaływanie na ostateczny kształt modelu rządów co najmniej na równi z regulacjami przyjętymi w konstytucji lub innych aktach normatywnych. Chcąc możliwie najbardziej precyzyjnie i prawdziwie oddać istotę systemu politycznego danego państwa, nie można marginalizować znaczenia stosowanej tam praktyki ustrojowej. Na szczęście, szczegółowa lektura kolejnych rozdziałów pracy dowodzi jednak, że rozważania Habilitanta nie stronią od odniesień praktycznych, które nie tylko urealniają obraz stosunków pomiędzy Dumą a Rządem, ale również dynamizują przekaz, zawarty w monografii, zwłaszcza w jego warstwie opisowej.

Niepodważalną zaletą rozprawy Pana Doktora Jacka Zaleśnego jest jej baza źródłowa. Wykorzystane w pracy źródła prawa obejmują zarówno obowiązujące akty normatywne (Konstytucja Federacji Rosyjskiej, federalne ustawy konstytucyjne, ustawy federalne, dekrety prezydenta Federacji, akty normatywne Rządu, a także regulaminy izb parlamentu), jak i akty derogowane, a także dokumenty o charakterze programowych, np. orędzia prezydenta kierowanych do Zgromadzenia Federalnego, czy też rządowe programy strategiczne. Istotną grupę materiałów źródłowych stanowią orzeczenia Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej. Na szczególne podkreślenie zasługuje imponujący wybór literatury naukowej, wykorzystanej w monografii. Dotyczy to zwłaszcza publikacji rosyjskich, zarówno z zakresu prawa konstytucyjnego, jak i nauk politycznych. Na łamach rozprawy habilitacyjnej znajduje się odwołanie aż do 420 (!) takich opracowań. Pozostałe opracowania, w tym również z obszaru literatury polskiej, przywołane zostały w liczbie 56.

Układ rozprawy jest ogólnie poprawny, choć zastrzeżenia budzi nadmiernie rozbudowana systematyka niektórych jej części. Dotyczy to zwłaszcza rozdziałów: drugiego, trzeciego i szóstego. Niektóre z podrozdziałów, ujętych w ich strukturze, z powodzeniem można by połączyć w całość, bez szkody dla spójności i przejrzystości struktury pracy, o czym szerzej mowa będzie w części recenzji poświęconej uwagom szczegółowym, odnoszącym się do rozprawy habilitacyjnej. Na ocenę układu pracy niekorzystnie wpływa również wyraźna dysproporcja co do objętości poszczególnych rozdziałów, np. rozdział VI („Parlamentarna kontrola działalności Rządu Federacji Rosyjskiej”) liczy blisko 120 stron, podczas gdy IV („Rząd Federacji Rosyjskiej a postępowanie budżetowe”) - zaledwie 32 strony.

Ogólna ocena merytorycznej zawartości rozprawy jest zdecydowanie pozytywna. Autor z sukcesem zweryfikował postawione hipotezy badawcze, dowodząc, że charakter stosunków pomiędzy Dumą Państwową i Rządem w Federacji Rosyjskiej wykracza zarówno poza rozwiązania, przyjmowane w którymkolwiek z klasycznych modeli systemu rządów parlamentarnych, nie dając się również zakwalifikować jako formuła semiprezydencjalizmu. Niemożność egzekwowania odpowiedzialności politycznej Rządu przez Dumę, praktyczny brak wpływu na kreowanie i korekty składu Rządu, w pełni podporządkowanego w tych dwóch aspektach woli politycznej prezydenta Federacji, jak również przemożny wpływ tego ostatniego zarówno na politykę państwa, program Rządu, jak również egzystencję parlamentu jednoznacznie dowodzą, iż system ustrojowy Federacji Rosyjskiej w jej obecnym kształcie nie spełnia kryteriów wynikających z rudymenarnych założeń zasad podziału władzy i równowagi władz. Jak trafnie zauważa Habilitant jest to swego rodzaju system endemiczny

(s. 441), w którym Prezydent stoi ponad Rządem i ponad Zgromadzeniem Federalnym, niezależnie od politycznej konfiguracji w parlamencie. Ustalenia badawcze Autora prowadzą zatem do wniosku, że obecna Federacja Rosyjska to raczej model tzw. szarej strefy, w którym w praktyce ustrojowej funkcjonują rozwiązania niedemokratyczne, udrapowane w pozorne mechanizmy systemu parlamentarnego. Za w pełni trafny uznaję przy tym pogląd Habilitanta, iż dysonans pomiędzy formalnym układem stosunków na linii Duma Państwowa – Rząd, a układem faktycznym wynika zasadniczo ze specyfiki politycznego otoczenia tych konstrukcji, zwłaszcza zaś z braku warunków do rozwoju pluralizmu politycznego w parlamencie (s. 446). Istnienie jedynie koturnowej opozycji uniemożliwia bowiem skuteczne wdrażanie wszystkich mechanizmów hamowania i kontroli pomiędzy legislatywą a egzekutywą. Wysoką ocenę merytorycznej zawartości i efektów badawczych rozprawy wzmacniają ponadto ujęte w niej wnioski *de lege ferenda*. Z uwagi na to, że sformułowane zostały „z zewnątrz”, tj. przez badacza funkcjonującego nie tylko w odmiennym systemie ustrojowym, ale przede wszystkim w odmiennej kulturze prawnej, postulaty Autora oceniać można jedynie w kategorii głosu w dyskusji naukowej, bez realnej perspektywy praktycznego ich wykorzystania.

W tym kontekście, pozwolę sobie na sformułowanie jednej uwagi krytycznej, która jednakże w żaden sposób nie dezawuuje wysiłków badawczych Habilitanta, a tym bardziej ich rezultatów. Analizując uwagi i refleksje Habilitanta, zawarte na łamach recenzowanej rozprawy, dotyczące poszczególnych instytucji ustrojowych Federacji Rosyjskiej, można niekiedy odnieść wrażenie, iż Autor zbyt poddaje się swoistej, zachowawczej narracji przedstawicieli doktryny rosyjskiej, która - poza nielicznymi przypadkami, przywołanymi również w monografii – bezkrytycznie ocenia rosyjskie rozwiązania ustrojowe jako zgodne z demokratycznym systemem wartości. Tymczasem to właśnie rozdźwięk z owym systemem wartości stanowi zasadniczą przyczynę, dla której stosunki pomiędzy parlamentem i Rządem oraz pozostałymi organami władzy w ustroju Federacji Rosyjskiej nie mieszczą się w ramach zasady podziału władzy, tworząc specyficzną enklawę, systemowo zawieszoną gdzieś pomiędzy modelem półprezydenckim *à la française*, a satrapiami, charakterystycznymi dla republik zakaukaskich. Wydaje się, że prowadząc badania z pozycji naukowca osadzonego o wiele głębiej w kulturze demokracji parlamentarnej i aksjologii podziału władzy niż przedstawiciele rosyjskiej doktryny prawa konstytucyjnego, Pan Doktor Jacek Zaleśny mógł pokusić się o bardziej jednoznacznie krytyczną ocenę analizowanych zjawisk, właśnie pod kątem uznanych w zachodniej kulturze kanonów demokracji.

Rozprawa habilitacyjna autorstwa Pana Doktora Jacka Zaleśnego napisana jest precyzyjnym, prawniczym językiem, wywody Habilitanta są logiczne, dojrzałe naukowo i

opatrzone rzetelną argumentacją, ilustrowaną ciekawymi przykładami z rosyjskiej praktyki ustrojowej, zarówno najnowszej, jak i bardziej odległej, sięgającej czasów prezydentury B. Jelcyna. W pracy znalazło się kilka drobnych błędów redakcyjnych, m. in. na s. 86 (jest „w Prezydent” zamiast „Prezydent”); s. 170 (jest „tworzony” zamiast „tworzy ona”), czy też na s. 443 (jest „jak” zamiast „jako”). Skala i charakter owych uchybień w żaden sposób nie umniejsza pozytywnej, wysokiej oceny formalnej strony pracy.

b. ocena zagadnień szczegółowych rozprawy habilitacyjnej.

Rozprawa habilitacyjna Pana Doktora Jacka Zaleśnego składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów i zakończenia.

Rozdział pierwszy, zatytułowany jest „Ogólna charakterystyka systemu rządów w Federacji Rosyjskiej”. W zestawieniu z treścią rozdziału tytuł ten może okazać się dla czytelnika nieco mylący, gdyż poza pierwszym, krótkim podrozdziałem wprowadzającym („Horyzontalne wymiary podziału władzy”), w całości poświęcony jest w istocie pozycji ustrojowej prezydenta Federacji Rosyjskiej. W kontekście zasadniczych tez pracy, przywołanych już w niniejszej recenzji, to swoiste psychologiczne „przeniesienie”, którego dopuścił się Autor, utożsamiając system rządów Federacji Rosyjskiej z jej Prezydentem nie powinno budzić szczególnych obiekcji. Wydaje się jednak, że dla wzmocnienia przejrzystości przekazu, tej części pracy winien być nadany tytuł bardziej adekwatny do jej zawartości merytorycznej. Choć z punktu widzenia tematu rozprawy, wyeksponowanego w tytule, kwestia miejsca i roli prezydenta w systemie ustrojowym Federacji Rosyjskiej stanowić powinna jedynie poboczny wątek rozważań, w istocie stanowi ona jednak jeden z jej motywów przewodnich. Autor daje temu wyraz, charakteryzując na 50 stronach tego rozdziału różne aspekty roli ustrojowej głowy państwa, która stanowi kwintesencję aktualnego rosyjskiego systemu rządów. W systemie tym, to Prezydent zapewniać ma harmonijne funkcjonowanie i współdziałanie organów władzy państwowej. Jego arbitraż obejmuje m. in. dymisjonowanie Rządu, dokonywanie zmian w jego składzie, rozwiązywanie Dumy Państwowej, stosowanie tzw. weta ustawodawczego. Pozycję głowy państwa wzmacnia dodatkowo orzecznictwo Sądu Konstytucyjnego, wyprowadzając z norm konstytucyjnych – jak trafnie zauważa Habilitant – kolejne, „ukryte” lub „dorozumiane” kompetencje Prezydenta (s. 36). Ogół przypisanych Prezydentowi kompetencji składa się na obraz organu wręcz onnipotentnego - jest on też gwarantem konstytucji, przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela, strażnikiem suwerenności, niepodległości i

integralności państwowej Federacji, kieruje polityką państwa i wyznacza jej kierunki, a jego akty prawne nie wymagają kontrasygnaty. W mojej ocenie, szczególnie ważnym elementem tego rozdziału rozprawy habilitacyjnej są rozważania natury aksjologicznej. Autor zwraca uwagę na to, że odmiennność rosyjskiego ustroju zasadza się przede wszystkim na specyficznej koegzystencji zasady podziału władzy w jej zachodnioeuropejskim rozumieniu z zasadą jedności władzy państwowej, rozumianej – jak wyjaśnia Habilitant – jako, cyt. „jedność celów strategicznych i wektorów działalności wszystkich organów władzy państwowej” (s.22). Zadaniem państwa jest, co prawda, rozgraniczenie kompetencji tych organów, ale stałym punktem odniesienia pozostaje założenie jedności władzy, której gwarantem jest Prezydent. Wyłania się z tych rozważań niezwykle cenna i twórcza teza, iż współczesny ustrój Federacji Rosyjskiej stanowi specyficzny korelat radzieckiej koncepcji jedności władzy z demokratyczną koncepcją jej podziału (s. 23). Podzielając w pełni tę konstatację nie zgadzam się jednocześnie z oceną Habilitanta, nawiązującą do dorobku rosyjskiej literatury prawa konstytucyjnego, jakoby fuzja ta stanowiła, cyt. „rosyjski wkład w koncepcję podziału władzy” (s. 23). Uważam, że oryginalność rosyjskiej koncepcji postrzegać należy bardziej krytycznie – raczej w kategoriach *curiosum*, a nie wartości dodanej dla doktryny podziału. Koegzystencja zasady jedności i zasady podziału władzy nie tylko nie wpływa progresywnie na drugą z wymienionych, ale – jak pokazuje rosyjska praktyka ustrojowa – prowadzi do jej marginalizacji na rzecz nieprzystającej do demokratycznych standardów idei jedności. Nie przekonują mnie przy tym przywoływane przez Autora poglądy rosyjskiej doktryny prawa konstytucyjnego – zwłaszcza zaś W. Isakowa i Ch. A. Akkajewej, stanowiące o „rosyjskiej wersji podziału władzy” (s. 24 – 26). W tej kwestii zabrakło mi również bardziej zdecydowanego, krytycznego stanowiska Habilitanta. Skoro bowiem w demokratycznym kręgu kulturowym przyjmuje się, że podział władzy – formalny i faktyczny, bądź przynajmniej faktyczny – jest miernikiem demokratyzmu systemu rządów, to rozwiązania rosyjskie, z uwagi na pozycję Prezydenta, tego warunku nie spełniają. Jest on zatem niedemokratyczny, co zresztą wyraźnie zaznacza Autor w podsumowaniu tego rozdziału (s. 77). Abstrahując od szczegółowych i klasycznych rozwiązań, przyjmowanych w tym zakresie w modelu westminsterskim, kanclerskim, czy konstrukcjach ustrojowych V Republiki Francuskiej, ekspozycja roli ustrojowej głowy państwa w Federacji Rosyjskiej zaburza schemat stosunków pomiędzy parlamentem i Rządem.

Rozdział drugi rozprawy odnosi się ściśle do jej tematu i dotyczy stosunków pomiędzy Dumą Państwową i Rządem w zakresie powoływania i odwoływania gabinetu. Już na wstępie zawartych w nim rozważań Habilitant zasadnie zwraca uwagę na specyfikę rosyjskich

rozwiązań w tym zakresie, polegającą na szczególnej aktywności Prezydenta w procesie formowania Rządu. Inaczej niż w systemie parlamentarno – gabinetowym, gdzie głowa państwa partycypuje w tworzeniu rządu, ale podmiotem wiodącym w tej procedurze jest parlament, na gruncie konstytucji Federacji Rosyjskiej to Prezydent kreuje Rząd, z pewnym tylko udziałem Dumy Państwowej (s. 80). 3- krotne odrzucenie przez Dumę kandydatury premiera, wysuniętej przez głowę państwa, wywołuje skutek w postaci powołania Rządu i rozwiązania Dumy, prowadząc w konsekwencji do nowych wyborów parlamentarnych. W efekcie, brak jest bezpośredniej relacji pomiędzy politycznymi wynikami wyborów parlamentarnych, a składem politycznym gabinetu. Początek nowej kadencji Dumy nie stanowi przy tym przesłanki dymisji Rządu – jest nią natomiast objęcie urzędu przez nowowybranego Prezydenta Federacji. Procedura ubiegania się o akceptację Dumy dla kandydata na szefa nowego rządu przybiera zatem postać niewiele znaczącego rytuału *pro forma*, nie jest zaś elementem rzeczywistych relacji pomiędzy egzekutywą i legislaturą, zarówno w sferze hamowania i kontroli, jak i współdziałania, co stanowi przecież kwintesencję systemu parlamentarno – gabinetowego. Dokonując szczegółowej i rzetelnej analizy rosyjskiej procedury tworzenia Rządu, Habilitant nie „domknął” jej tego rodzaju konkluzją, choć sposobność do tego stanowić mogły wywody prowadzone, np. na s. 86. Dla czytelnika poszukującego w tej pracy rozstrzygnięcia kwestii jak odległe są rosyjskie rozwiązania od standardów zasady podziału władzy owo niedopowiedzenie może wywoływać uczucie niedosytu. Trafne i w pełni wyczerpujące są natomiast ustalenia poczynione przez Autora w odniesieniu do relacji pomiędzy Prezydentem a Dumą. Jak zauważył Habilitant, Prezydent jest liderem większości parlamentarnej w Dumie, stąd realizuje ona program polityczny głowy państwa (s. 84). Dalsze rozważania, prowadzone na temat przez Autora, implikują kolejną, ważną z punktu widzenia celu pracy konstatację, iż w interesie Dumy leży współdziałanie z Prezydentem, ale dla Prezydenta współdziałanie z Dumą nie jest warunkiem koniecznym skutecznego realizowania jego funkcji ustrojowych. Odnosząc się do szczególnie istotnej z systemowego punktu widzenia kwestii egzekwowania odpowiedzialności politycznej rządu przez parlament, Autor kilkakrotnie wskazuje, że w przypadku wyrażenia Rządowi Federacji powtórnego wotum nieufności w ciągu 3 miesięcy, Prezydent powinien podjąć działania na rzecz utworzenia gabinetu akceptowalnego przez Dumę, choć jednocześnie zaznacza, że do takiego działania głowy rosyjskiego państwa nie obliguje żaden przepis konstytucji. Zwraca też bardzo zasadnie uwagę na specyficzną konstrukcję wotum nieufności, konstatując, że w rosyjskich warunkach ta klasyczna instytucja systemu parlamentarno – gabinetowego, cyt. „ma cechy faktycznie niemożliwego do wszczęcia

ornamentu ustrojowego” (s. 113). W konkluzji tej, jak w soczewce skupia się istota głównego – w mojej ocenie – problemu, z jakim musiał zmierzyć się Habilitant w tej pracy: jak niedemokratyczne rosyjskie rozwiązania ustrojowe interpretować przez pryzmat demokratycznych reguł parlamentaryzmu zracjonalizowanego? Ważnym w tym względzie ustaleniem badawczym Autora jest zwrócenie uwagi na pewną prawidłowość w ewolucji rosyjskiego systemu politycznego. Mianowicie, w pierwszych latach po rozpadzie Związku Radzieckiego, szczególnie za prezydentury B. Jelcyna, mechanizmy odpowiedzialności politycznej Rządu przed parlamentem miały zdecydowanie bardziej realny kształt, czemu sprzyjał zwłaszcza rzeczywiście pluralistyczny charakter sceny parlamentarnej. Wpisywały się one zdecydowanie lepiej w filozofię systemu parlamentarno – gabinetowego niż uwarunkowania i praktyka ustrojowa późniejsza, poczynając od okresu pierwszej prezydentury W. Putina do chwili obecnej. Odnosząc się do kwestii konstrukcji rozdziału drugiego rozprawy trudno oprzeć się wrażeniu, iż Autor niepotrzebnie wyodrębnił w tej części pracy podrozdział 5 („Rząd Federacji Rosyjskiej w stanie dymisji”). Obejmuje on raptem zaledwie trzy akapity, zarówno więc pod względem formy, jak również z uwagi na treść z powodzeniem mógł zostać włączony do rozdziału pierwszego i umiejscowiony w części poświęconej odpowiedzialności Rządu przed Prezydentem. Tym bardziej, że Habilitant odniósł się tu wyłącznie do kwestii personalnego kierowania Rządem w tym stanie, pomijając kwestię w mojej ocenie bardziej istotną, mianowicie zakres możliwych działań Rządu zdymisjonowanego, ale pełniącego obowiązki, oraz ewentualną za nie odpowiedzialność. Podobne wątpliwości podnoszę wobec podrozdziałów 6 i 9 w rozdziale drugim, gdyż biorąc pod uwagę przedmiot zawartych w nich rozważań, powinny znaleźć się w rozdziale poprzedzającym.

Bardzo interesujący, a zarazem szczególnie ważny z punktu widzenia tematyki pracy jest jej rozdział trzeci („Udział Rządu Federacji Rosyjskiej w procesie ustawodawczym”). Jest to również bardzo obszerny, gdyż liczący ponad 100 stron fragment rozprawy, przy czym aż 64 strony tego fragmentu książki dotyczą problematyki rządowej inicjatywy ustawodawczej (pkt 1, s. 147-200). Na uwagę zasługuje tu nie tylko analiza aktualnych regulacji prawnych, dotyczących usytuowania Rządu w gronie podmiotów inicjatywy ustawodawczej, ale również bardzo szczegółowa prezentacja procesu planowania i przygotowania rządowego projektu ustawy. Autor trafnie podkreśla znaczenie uprawnień prawotwórczych Prezydenta, które w istotny sposób oddziałują na partycypację Rządu w początkowych stadiach federalnego trybu ustawodawczego (s. 145-146). Zwraca również uwagę na związek pomiędzy planowaniem i efektywnością legislacyjną rządowej inicjatywy, eksponując rolę Ministra Sprawiedliwości w

procesie koordynowania prac ustawodawczych poszczególnych agend rządowych oraz mechanizmy współdziałania Ministra z Instytutem Ustawodawstwa i Praworządności Porównawczej przy Rządzie Federacji Rosyjskiej, jako organem opiniującym rządowe projekty. Rozważania te poprzedza ciekawe tło historyczne kształtowania się tej instytucji w rosyjskich rozwiązaniach ustrojowych, poczynwszy od regulacji przyjmowanych jeszcze w okresie istnienia Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (konstytucja z 1978 r.), a skończywszy na dekrete B. Jelcyna z 21 września 1993 r. Ważnym elementem tej części rozprawy jest także fragment obejmujący prawną analizę znaczenia rządowych opinii względem projektów ustaw innych podmiotów inicjatywy ustawodawczej. W ocenie Autora, kompetencje Rządu w tym zakresie postrzegać należy jako czynnik wzmacniający rolę egzekutywy w procesie ustawodawczym (s. 178). Habilitant nie do końca jednoznacznie określa jednak ich charakter prawny. Z jego rozważań nie wynika w sposób nie budzący wątpliwości, czy opiniowanie to ma charakter obligatoryjny (tak zdaje się sugerować na s. 177-178), czy też jedynie fakultatywny (s. 181). Autor nie odnosi się również do tego, jakie znaczenie praktyczne ma wspomniana wyżej kompetencja. Bez komentarza pozostawiona została również bardzo istotna kwestia wyposażenia Rządu w prawo inicjatywy ustawodawczej w kwestii zmiany konstytucji (s. 232-234), a przecież nie jest to zjawisko często spotykane w systemie parlamentarno – gabinetowym. Komentarz Habilitanta byłby tu szczególnie pożądanym zwłaszcza ze względów komparatystycznych, zważywszy chociażby na to, że polska konstytucja odmawia tego prawa Radzie Ministrów, co aprobując komentuje rodzima doktryna prawa konstytucyjnego. Z drugiej strony, Autor nie uniknął w tym rozdziale niepotrzebnych powtórzeń. Dotyczy to rozważań odnoszących się do dylematu przyznania Rządowi prawa inicjatywy ustawodawczej (s. 169-170), który uprzednio omówił szczegółowo na s. 140, a także statystyk obejmujących opiniowanie projektów ustaw finansowych, przywoływanych odpowiednio na s. 182 za Ł. Iwanowem i na s. 197 za A. Pawłuszkinem. Na uznanie zasługuje natomiast rzetelnie przeprowadzona przez Habilitanta analiza prawna dotycząca wymogów, jakie muszą spełniać projekty ustawy, powiązana z zasadą racjonalności procesu legislacyjnego.

Kolejne dwa rozdziały monografii koncentrują się na problematyce stosunków pomiędzy Rządem i Dumą Państwową w odniesieniu do tworzenia budżetu państwa (rozdział czwarty) oraz kontroli jego wykonania (rozdział piąty). Biorąc pod uwagę ich zbieżność przedmiotową, jak również uwzględniając okoliczność, iż zarówno rozdział czwarty, jak i szósty liczą ponad 100 stron, w celu zachowania właściwych proporcji objętościowych pomiędzy poszczególnymi częściami pracy, Autor mógł z powodzeniem połączyć rozdział

czwarty i piąty w jedną całość, która wówczas liczyłaby ponad 70 stron. W wersji opublikowanej, zwłaszcza rozdział czwarty jawi się jako nieproporcjonalnie krótki, gdyż liczy niewiele ponad 30 stron (s. 248-281). W rozdziale czwartym Habilitant szczegółowo analizuje zarówno formalne jak i materialne aspekty kształtowania budżetu państwa. Zwraca przy tym uwagę na osobliwości rosyjskiej procedury budżetowej, do których zalicza projektowanie ustawy budżetowej nie tylko na podstawie przepisów Konstytucji, ustawy o Rządzie i regulaminów parlamentarnych, ale również w oparciu o kodeks budżetowy Federacji Rosyjskiej (s. 250). Szczególnie ważnym elementem analizy prawnych uwarunkowań kreowania budżetu jest podkreślenie, iż Rząd przedkłada projekt budżetu zarówno Dumie jak i Prezydentowi (s. 258). W rozważaniach Autora konstatacja ta nie została rozwinięta, mimo tego, że formuła ta stanowi *iunctim* z uprawnieniem głowy państwa do odmowy podpisania ustawy budżetowej. Bardzo rzetelnie i skrupulatnie potraktowana została natomiast kwestia granic poprawek deputowanych do projektu ustawy budżetowej. Habilitant trafnie eksponuje daleko idące ograniczenia Dumy w tym zakresie, zwracając uwagę, iż modyfikacje projektu w toku postępowania parlamentarnego możliwie są wyłącznie w zakresie akceptowalnym przez Rząd. Mocną stroną tego fragmentu pracy stanowią miarodajne odwołania do praktyki ustrojowej, zwłaszcza ostatnich lat, z których wyłania się obraz wzrastającego wpływu Rządu na proces budżetowy od czasu pierwszej prezydentury W. Putina, warunkowany dominacją proprezydenckiej partii Jedna Rosja na scenie parlamentarnej. W rozdziale piątym Autor skoncentrował się zasadniczo na dwóch wątkach: prawnej formie rozliczania Rządu przez Dumę ze sposobu wykonania ustawy budżetowej oraz konsekwencjach stwierdzenia przez parlament faktu naruszenia przez Rząd dyscypliny budżetowej. W pierwszej z wymienionych kwestii Autor zaznacza, że w warunkach rosyjskich absolutorium z wykonania ustawy budżetowej również przybiera postać ustawy (o wykonaniu budżetu federalnego), przy czym z inicjatywą jej uchwalenia występuje sam Rząd, sprawozdając w treści projektu wykonanie ustawy budżetowej. W kwestii drugiej, doktor Jacek Zaleśny trafnie analizuje skutki odmowy udzielenia Rządowi absolutorium, wskazując w konkluzji, że odmowa ta w zasadzie nie implikuje bezpośrednio żadnych skutków prawnych, choć - jak podkreśla Autor - następstwem odmowy uchwalenia ustawy o wykonaniu budżetu federalnego może być wniosek o uchwalenie wotum nieufności dla Rządu.

Szósty, a zarazem najbardziej obszerny rozdział monografii (blisko 120 stron) poświęcony jest problematyce parlamentarnej kontroli działalności rządu Federacji Rosyjskiej. Już na wstępie zawartych w nim rozważań, w zwięzłej formie Autor artykułuje szczególnie doniosłe, krytyczne uwagi dotyczące braku wyraźnego przypisania parlamentowi

funkcji kontrolnej w przepisach rosyjskiej konstytucji (s. 331-33). Jednocześnie – w mojej ocenie trafnie – wyraża pogląd, że funkcję tę należy interpretować w oparciu o ogólne postanowienia ustawy zasadniczej, zwłaszcza zaś na podstawie wyrażonych w konstytucji zasad suwerenności oraz podziału władzy, jak również z samej istoty parlamentu (s. 337). W dalszej części rozdziału Autor porzuca formułę syntezy i przechodzi do analizy konkretnych konstrukcji normatywnych. Omawia przyjęte we wspomnianej ustawie zasady kontroli, wskazuje na różnorodność podmiotów kontroli, do których obok izb parlamentu i ich organów zalicza również instytucje organizacyjnie i funkcjonalnie powiązane z parlamentem (Izbę Obrachunkową oraz Pełnomocnika ds. Praw Człowieka). Niepotrzebnie wyodrębnia przy tym jako oddzielne jednostki redakcyjne trzy podrozdziały, tj. czwarty, piąty i szósty, które łącznie obejmują zaledwie stronę tekstu. Mogłyby one z powodzeniem stanowić jeden fragment pracy, np. opatrzony tytułem „Zakres podmiotowy i przedmiotowy kontroli”. Interesujący fragment tego rozdziału poświęcony został formom kontroli parlamentarnej – Autor analizuje to zagadnienie zarówno od strony konstrukcji normatywnych, jak i praktyki parlamentarnej. Ważki z punktu widzenia tematyki rozdziału i ciekawy w aspekcie komparatystycznym jest również obszerny podrozdział dziesiąty, poświęcony organizacji i funkcjonowaniu komisji śledczych (s. 363-406). W podsumowaniu rozważań ujętych w tym rozdziale, Habilitant trafnie zsyntetyzował wyniki przeprowadzonych badań, precyzyjnie ujmując specyfikę rosyjskiego modelu kontroli parlamentarnej. O jego kształcie przesądza przewaga tzw. „miękkich” środków kontroli, w postaci zapytań i pytań deputowanych do Rządu i jego członków, nad środkami „twardymi”, do których Autor zalicza, np. wnioski do Sądu Konstytucyjnego o zbadanie zgodności aktów egzekutywy z ustawami. W ocenie Autora, którą w pełni podzielam, niewątpliwie najistotniejszą cechą mechanizmów kontroli parlamentarnej jest to, że żaden z jej środków nie jest funkcjonalnie powiązany z egzekwowaniem odpowiedzialności politycznej gabinetu i jego członków przed parlamentem, co podważa rzeczywiste znaczenie funkcji kontrolnej Dumy, zwłaszcza w kontekście zasady podziału władzy. Jak trafnie zaznacza Habilitant, przesądza o tym nie tylko polityczna jednorodność Rządu i większości parlamentarnej w Dumie, ale przede wszystkim szczególna pozycja Prezydenta, jako mentora Rządu i rzeczywistego egzekutora tej odpowiedzialności (s. 440).

c. konkluzja.

Reasumując, niezależnie od podniesionych powyżej uwag krytycznych, rozprawa Pana doktora Jacka Zaleśnego pt. *Duma Państwowa a Rząd w Federacji Rosyjskiej. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego* jest dziełem opartym na przemyślanym założeniu badawczym, metodologicznie i merytorycznie konsekwentnym. Zarówno sama problematyka rozprawy, jak również sposób jej ujęcia jednoznacznie przesądza, iż opracowanie to ma charakter twórczy, w znacznym zakresie wręcz nowatorski, a przez to stanowiący cenny wkład w rozwój badań naukowych nad konstytucjonalizmem państw współczesnych. Stanowi również ciekawy głos w dyskusji nad kierunkiem rozwoju ustrojów państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego. **Z powyższych względów stwierdzam, że oceniana rozprawa habilitacyjna spełnia wymagania potrzebne do uznania jej za osiągnięcie naukowe, w rozumieniu art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.**

3. Ocena pozostałych osiągnięć oraz form aktywności naukowej.

Poza rozprawą habilitacyjną, na dorobek naukowy Pana doktora Jacka Zaleśnego składa się blisko 120 publikacji, z których aż 110 powstało po uzyskaniu stopnia naukowego doktora (m. in. 4 książki, 48 rozdziałów lub artykułów w krajowych pracach zbiorowych, 7 artykułów w zagranicznych czasopismach naukowych). Habilitanta jest również współredaktorem 13 publikacji naukowych, z których dwie sporządzone są w języku rosyjskim, jedna zaś - w angielskim, a także samodzielnym redaktorem jednej publikacji. Jest to niewątpliwie dorobek znaczący w rozumieniu przepisów ustawy, nie tylko pod względem ilościowym, ale również merytorycznym. Jego analiza dowodzi zróżnicowania zainteresowań badawczych Habilitanta, obejmujących zarówno zagadnienia z zakresu polskiego, jak i obcego prawa konstytucyjnego.

Aktywność naukowa doktora Jacka Zaleśnego koncentruje się zasadniczo na czterech płaszczyznach. Są to : problematyka parlamentaryzmu polskiego; zagadnienia dotyczące systemu organów ochrony prawnej; problemy polskiego procesu prawotwórczego, a także zagadnienia konstytucjonalizmu państw poradzieckich, ze szczególnym uwzględnieniem ustroju Federacji Rosyjskiej. W ramach badań nad polskim systemem ustrojowym – obok publikacji poświęconych statusowi parlamentarzysty, procedurom parlamentarnym, prawu wyborczemu - szczególne miejsce w dorobku naukowym Habilitanta zajmują oparcowania dotyczące odpowiedzialności konstytucyjnej, zwłaszcza zaś dysertacja doktorska na temat odpowiedzialności konstytucyjnej w Polsce w okresie transformacji ustrojowej. Na kanwie

prorowadzonych w tym zakresie badań doktor Jacek Zaleśny opublikował dwie monografie (*Odpowiedzialność konstytucyjna w prawie polskim okresu transformacji ustrojowej*, Toruń 2004 oraz z tego samego roku – *Odpowiedzialność konstytucyjna. Praktyka III RP*, Warszawa 2004), a także kilkanaście artykułów naukowych. Opracowania te spotkały się z dużym zainteresowaniem i akceptacją doktryny prawa konstytucyjnego, umacniając pozycję Autora w środowisku konstytucjonalistów, wypracowaną jego wcześniejszymi publikacjami, dotyczącymi udziału głowy państwa w procesie ustawodawczym (*Partycypacja głowy państwa w ostatnich etapach procesu legislacyjnego*, Warszawa 1999), czy też trybu zmiany konstytucji. Ważnym obszarem badań Habilitanta stały się również instytucje ochrony prawnej. W zakresie tej problematyki, doktor Jacek Zaleśny jest autorem kilkunastu tekstów, o bardzo szerokiej tematyce, poczynając od opracowań dotyczących kwestii ustroju Trybunału Stanu, prokuratury, organizacji i funkcjonowania prawniczych samorządów zawodowych, a skończywszy na publikacjach o *stricte* problemowym charakterze, obejmujących zagadnienia z zakresu orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, gwarancji prawa do sądu, a także konstytucyjnych aspektów stosowania tymczasowego aresztowania. Katalog opracowań naukowych Habilitanta, dotyczących polskiego porządku prawnego uzupełniają teksty dotyczące zagadnień z zakresu tworzenia prawa. Na szczególne wyróżnienie zasługuje tu artykuł, pt. *Określoność przepisów prawa jako wzorzec kontroli norm prawnych*, opublikowany w pracy zbiorowej pod red. A. Bałabana i P. Mijala *Zasady naczelne Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, Szczecin 2011, s. 353-364. W sumie, w tym obszarze badawczym, doktor Jacek Zaleśny jest autorem 8 artykułów naukowych, publikowanych zarówno w Polsce, jak i za granicą. Niewątpliwie największa aktywność naukowa, udokumentowana najbardziej pokaźną liczbą publikacji Habilitanta dotyczy zagadnień z zakresu ustroju państw poradzieckich. Na dorobek Autora w tej płaszczyźnie badawczej złożyły się, jak dotąd, 3 książki (rozprawa habilitacyjna; *System konstytucyjny Białorusi*, Warszawa 2011; *System konstytucyjny Azerbejdżanu*, Warszawa 2013), 25 publikacji w krajowych czasopismach naukowych i pracach zbiorowych oraz 4 teksty opublikowane za granicą. Ten imponujący – jak na jedną tylko sferę badawczą - dorobek Habilitanta uzupełnia 6 referatów, wygłoszonych na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, w tym jeden wygłoszony w Federacji Rosyjskiej.

Dowodem znaczącej aktywności naukowej Pana doktora Jacka Zaleśnego jest również jego udział w 9 projektach badawczych, które związane były z prowadzonymi przezeń badaniami nad konstytucjonalizmem polskim oraz ustrojami państw byłego Związku Radzieckiego. Na uwagę zasługuje zwłaszcza udział Habilitanta w charakterze głównego

wykonawcy projektu badawczego finansowanego z grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, pt. *Konstytucyjna koncepcja mandatu przedstawicielskiego i jej współczesne uwarunkowania - między teorią, prawem i praktyką* (2010–2013, kierownik projektu: prof. dr hab. Maria Kruk). W latach 2012-2014, doktor Jacek Zaleśny był również koordynatorem i głównym wykonawcą projektu badawczego finansowanego z grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pt. *Polska polityka po transformacji. Stan i perspektywy rozwoju* (kierownik projektu : prof. dr hab. Stanisław Sulowski). W obszarze zagadnień dotyczących polskiego konstytucjonalizmu, Habilitant uczestniczył ponadto w 4 innych programach badawczych. Prowadził także badania w ramach projektów naukowych, związanych z ustrojami państw byłego ZSRR. W latach 2011–2012 i 2013–2014 brał udział w dwóch międzynarodowych projektach poświęconych elitom politycznym Kaukazu (oba pod kierunkiem naukowym prof.. dr hab. Tadeusza Bodio), natomiast w latach 2012-2013 w projekcie badawczym *Instytucje konstytucyjne w perspektywie porównawczej* (kierownik projektu : prof. dr hab. Zbigniew Kiełmiński).

W dotychczasowym okresie działalności naukowej, Pan doktor Jacek Zaleśny wykazał się również znaczącą aktywnością w odniesieniu do udziału w konferencjach naukowych. Brał udział w ponad 60 konferencjach o charakterze międzynarodowym i ogólnopolskim (większość w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora), w tym ośmiokrotnie był uczestnikiem zjazdów Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Uczestniczył również w cyklicznie organizowanych seminariach badaczy prawa konstytucyjnego. Dwukrotnie brał udział w konferencjach naukowych poza granicami kraju – w 2012 r. w Koszycach (Słowacja) i w 2014 r. w Białgorodzie (Federacja Rosyjska). W kontekście konferencyjnej aktywności doktora Jacka Zaleśnego podkreślenia wymaga również fakt, iż po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, Habilitant wygłosił 16 referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych.

Analiza dotychczasowej działalności naukowej Pana doktora Jacka Zaleśnego prowadzi do jednoznacznej konstatacji, że **również pozostała działalność naukowa Habilitanta, zarówno w odniesieniu do form jej aktywności, jak również wartości merytorycznej spełnia wymogi ustawowe stawiane kandydatom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego.**

4. Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

10

Działalność dydaktyczna Pana doktora Jacka Zaleśnego obejmuje prowadzenie różnorodnych, pod względem formy, zajęć akademickich (wykłady, konwersatoria, ćwiczenia) z szeregu przedmiotów, związanych zasadniczo z domeną prawa konstytucyjnego. Są to : „Prawo konstytucyjne”, „Instytucje ochrony prawnej”, „System ochrony prawnej Unii Europejskiej”, „Tworzenie prawa”, „Prawo miejscowe”, „Konstytucyjne podstawy bezpieczeństwa państwa” , „Ustroje państw współczesnych”, „Systemy polityczne państw poradzieckich”. Habilitant prowadzi również seminaria licencjackie i magisterskie. Jest promotorem 67 prac licencjackich i 29 prac magisterskich. Doświadczenie dydaktyczne pożytkuje również poza uczelniami wyższymi, prowadząc szkolenia z prawa konstytucyjnego dla aplikantów Izby Notarialnej w Warszawie.

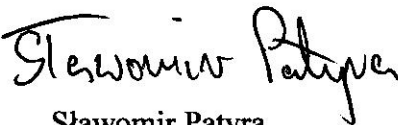
Od 2004 r. Pan doktor Jacek Zaleśny jest członkiem Polskiego Towarzystwa Prawa Konstytucyjnego, a od 2009 – członkiem Rady Naukowej Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Istotny element działalności organizacyjnej Habilitanta stanowi również zaangażowanie w prace czasopisma naukowego „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”. Doktor Jacek Zaleśny jest członkiem zespołu redakcyjnego tego periodyku, zasiada również w składzie komitetu, który pod egidą „Przeglądu Prawa Konstytucyjnego” rokrocznie organizuje konkurs na najlepszą pracę magisterską z zakresu prawa konstytucyjnego oraz systemów politycznych.

Mając na względzie powyższe ustalenia, **działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitanta oceniam jako znaczącą.**

5. Konkluzja recenzji.

Biorąc pod uwagę dorobek naukowy Pana doktora Jacka Zaleśnego, stanowiący znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, jak również pozytywnie oceniając jego istotną aktywność naukową, dydaktyczną i organizacyjną, stwierdzam, że **osiągnięcia Pana doktora Jacka Zaleśnego spełniają wymogi określone w art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki względem osób ubiegających się o stopień doktora habilitowanego, w następstwie czego opowiadam się za kontynuowaniem czynności w przewodzie habilitacyjnym Pana doktora Jacka Zaleśnego.**

Lublin, 11 kwietnia 2016r.

Sławomir Patyra.